

2. Тхорук Р. Поетова мрія про мрію та мова як вірш. Волинь філологічна: текст і контекст. Мова і вірш : зб. наук. пр. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. Вип. 16. С. 243-255.
3. Українка Леся. Збір. творів у 12 т. Т.1. Поезії. К.: Наукова думка, 1975. 447 с.
4. Українка Леся. Збір. творів у 12 т. Т.8.: Літературно-критичні статті. К.: Наукова думка, 1977. 314 с.
5. Українська література 10-11 класи : Профільний рівень. / За ред. Г.О. Усатенко, А.М. Фасолі К. : 2017.

Шургот Тетяна

Науковий керівник – доц. Ткачук Олександр

ЕСТЕТИЧНА СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОГО СИМВОЛІЗМУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ У 10 КЛАСІ

Перехід до символізму, як якісно нового етапу літератури, був підготовлений французькою романтичною лірикою середини XIX ст. Ключовими стали естетичні ідеї символізму сформовані відомими поетами Ш. Бодлером, П. Верленом, А. Рембо та С. Малларме. Дослідники називають окрім багатогранного символу ще й сугестію, таємничість, містицизм, інакомовність мови роль кольорів та музичність, що базувалася на сугестії.

Предтечею символізму вважається американський письменник і критик Едгар Аллан По. Він прагнув поєднати європейський романтизм, кордоцентризм та інтуїтивізм з американським практицизмом. На думку По, поет повинен був насамперед вразити читача формою, ритмами, алітераціями, строфікою, а також пробудити у ньому підсвідоме, викликавши емоційний шок. Ці ідеї розвивав Шарль Бодлер, який стверджував, що поезія має викликати у читачів світле, високе, але неясне захоплення, подібне до того, що викликає музика Ріхарда Вагнера. На уроках зарубіжної літератури учні знайомляться з внеском вищенаведених митців, що сприяє розумінню специфіки художніх пошуків українських митців.

Енциклопедичне визначення стверджує, що «символізм (від грецьк. *symbolon* – знак, символ, ознака) це тип творчості, в якому переважають інтуїтивне й асоціативне мислення»[1., с.390].

Модерна українська література кінця XIX – початку XX ст. розвинулася під впливом європейського символізму й відразу стикнулася зі спротивом з боку прихильників народницького реалізму. Хоча український символізм сформувався організаційно поступово (з кінця 1910-х рр.), ідеї та прийоми символізму присутні у творчості Миколи Вороного, Грицька Чупринки, Олександра Олесь, Миколи Філянського, представників галицького угруповання «Молодої Музи» (В. Пачовського, П. Карманського, М. Яцкова). З них тільки Олександр Олесь текстуально вивчається у старшій школі. Тим не менше, питання вивчення творчості модерністів розглядалося у багатьох працях сучасних методистів. О. Камінчук розглядає поезію Миколи Вороного в контексті символізму [3]. Т. Яценко звернула увагу на роль Миколи Вороного в декларуванні естетичних ідей модерністів [9], а також шляхи вивчення оглядової теми про модерністські течії [7]. Ця ж дослідниця пропонує вивчати український та

європейський модернізм у рамках літературного спецкурсу [6; 8]. Творчість П.Тичини також трактується у світлі символістських пошуків митця[5]

Мета нашого дослідження висвітлити ключові особливості становлення символізму в українській літературі початку ХХ ст. в контексті вивчення оглядової теми про символізму в 10 класі (профільний рівень).

Учні знайомляться зі складним літературним процесом початку ХХ ст., коли з'являються провокативні ідеї нової, європейської літературної творчості, де відбувається поступова апробація нової естетики. Гаслами модерністської культури стали естетизм, містицизм, захоплення ірреальним і підкреслення занепаду реального світу та синтез цих аспектів.

Розвиток українського символізму поділяється на кілька стадій:

Перша стадія (Пресимволізм): Тривала від початку ХХ століття до Лютневої революції 1917 року. На цьому етапі елементи символізму помітні у творчості О. Олеса, М. Вороного, Г. Чупринки, П. Карманського і М. Філянського. Їхні творчі шукання стали опорою для наступних символістів, таких як П. Тичина, Д. Загул, Я. Савченко та ін.. На цій стадії митці прагнули європеїзації української літератури, переборення народницьких тенденцій і відходу від селянської тематики.

Важливими здобутками пресимволістів були угруповання «Молода Муза» (1904-1906 рр., м. Львів) та спільнота об'єднана навколо журналу «Українська хата» (1909-1914 рр., м. Київ). «Молодомузівці» (М.Яцків, О. Луцький, В. Пачовський, П. Карманський) проголосили шлях на оновлення мистецтва. Остап Луцький у своєму маніфесті від імені молодого покоління так визначив мету: «Воля і свобода в змісті і формі, але все щирість і тепло сердечне і зрозуміння всіх ніжностей в почуваннях людськихі найсубтельніших тонах природи – ось і вся девіза молодого літературного тону» [2, с.168]. Хоча поезія цього періоду була забарвлена декадентськими мотивами туги, самотності та смерті, вона часто була наслідуюванням європейських поетів, захоплення естетизмом поезії. На цьому етапі прихильники символізму зробили чимало у пошуку оновлення української поезії, прагнучи поєднати національну традицію з новою образністю, мотивами та переосмисливши фольклорні символи у контексті містицизму та естетизму.

Суто національне забарвлення раннього символізму полягало у його зв'язку з новоромантизмом та імпресіонізмом, небайдужості до ідеї національного визволення та насиченості фольклорними елементами.

Друга хвиля (Власне символізм): Розквіт українського символізму припадає на 1918-1922 роки, тоді, можна сказати, він сформувався як окремий літературний напрям. Становлення українського символізму передусім пов'язується з ранньою творчістю Павла Тичини (1914-1917), яка привернула увагу сучасників. Учня можна назвати імена Якова Савченка, Олексі Слісаренка, Дмитра Загула. У цей час символісти об'єдналися навколо журналу «Музагет»

(1919). Сформованими символістами вважають Д. Загула, Я. Савченка, П. Тичину. Вони розвинули в поезії українського символізму такі стильові домінанти, як сугестія, символ, синестезія, езотеризм мови, «алхімія слова», таємничість, містичний захват та музичність.

Особлива увагу варто приділити в 10 класі ролі Миколи Вороного як новатора. Його поезія – це надзвичайна музикальність та нові образи. Вороний прагнув відійти від народницької традиції та вивести українську літературу на нові висоти. Його звернення у «Літературно-науковому віснику» у 1901 році, де він закликав відійти від шаблонів, стабільних тем і тенденційності. Цю статтю відомий критик – прихильник реалізму, С. Єфремов назвав «маніфестом українського модернізму».

М. Вороний утверджував перевагу естетичного чинника художнього твору, який, на його погляд, мав мати досконалу форму, мистецтво має служити естетичній категорії краси, а не лише відображати реальне життя. Проте, у відповідь на «Послання» І. Франка, він стверджував, що високе мистецтво може поєднуватися з боротьбою за гармонійне щастя людини. У листах до М. Коцюбинського та інших він уточнював, що найбільшу увагу слід звернути на естетичний бік видання, усуваючи моралізаторські та тенденційні заміри, обравши провідною зорею «чисту штуку!». Він бажав уникнути грубого реалізму, а натомість мати твори з «легким філософічним повоєм (пантеїстичним, метафізичним)». Хоча Вороний сповідував «чисте мистецтво», він постійно намагався поєднати його зі ідеєю «служіння громаді», що відбивалося у його двоїстій творчій позиції. С. Павличко наголошує на естетизмові як «осередді платформи М.Вороного та його модернізму»[4, с.67].

Щоб краще зрозуміти суть символізму, можна трактувати учням його як чарівний міст між нашим повсякденним, видимим світом (реалізмом) та ідеальною, невидимою істиною. Символ у цьому випадку – не просто знак, а ніби вікно, завішене прозорою, але барвистою тканиною, крізь яке ми бачимо лише відблиски вищої реальності, збуджені музикою, ритмом і глибинними почуттями. Микола Вороний першим закликав українських митців покинути спроби малювати саму лише «землю» і почати шукати в небі «хоч клаптик того далекого блакитного неба».

Важливою особливістю українського символізму був зв'язок з національним життям, попри гасла естетизму він був глибоко національно закоріненим у соціальне буття народу, тому згодом з'явився так званий «червоний символізм» Василя Чумака, Василя Еллана-Блакитного, Гната Михайличенка), що нехарактерно для європейського символізму, далекого від суспільних проблем. Вітчизняні письменники, спираючись на «філософію серця», збагатили скарбницю світового символізму новими формами, зокрема особливою милозвучністю, використанням жанрів українського фольклору та поєднанням абстрактних символів з реальними враженнями.

Таким чином, елементи символізму продовжували впливати на інші течії, зокрема на «неокласиків» (М. Зеров визнавав впливи символістів) та український футуризм (М. Семенко).

Символізм став філософсько-поетичною школою, яка змогла виразити нове світосприйняття новими художніми засобами, вивчення нових поетичних засобів, синестезії, сугестії, багатозначності символів є важливим етапом розвитку естетичного чуття. Без глибокого осмислення цього явища у вітчизняній культурі учні не зможуть зрозуміти естетичні пошуки багатьох поетів 20-30-х років, яких вони вивчатимуть далі у школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 2 / Авт.-уклад. Ю.І.Ковалів. К: ВЦ «Академія», 2007. 622 с.
2. Луцький О. Молода Муза. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ ст. К.: Смолоскип. С.164-168.
3. Камінчук О. Поезія М. Вороного і український символізм. Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2010. № 1. С. 85-100.
4. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія. 2-ге вид., перероб. і доп. К.:Либідь, 1999. 447 с.
5. Сорокіна Н. О. Павло Тичина. Кларнетичний символізм. Вивчаємо українську мову та літературу. 2006. № 16. С. 31-35.
6. Яценко Т. Вивчення творчості Миколи Вороного на заняттях літературного спецкурсу. Українська мова та література в школі. 2009. № 7. С. 19-22.
7. Яценко Т. Розвиток модерністських тенденцій в українській літературі початку ХХ століття: Вивчення оглядової теми в 10 класі. Українська мова та література в школі. 2004. № 7-8. С. 27-31.
8. Яценко Т. Символізм у світовій художній літературі: методичні рекомендації щодо викладання спецкурсу. Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. 2011. № 1. С. 6-10.
9. Яценко Т. Творчість Миколи вороного – перша декларація ідей і форм українського символізму. Українська мова та література в школі. 2005. № 5. С. 22-26.